

Landskap: Halland Upptecknat av: Harald Nilsson
 Härad: Faurås Adress: Kung Oscarsväg 7 Lund
 Socken: Källsjö Berättat av Sven Karl Johansson
 Uppteckningsår: 1936 Född år 1860 i Barkhult, Källsjö.

Uppteckningen rör

Svedjebruk.	sid.1-2.
Hägnader kring svedjan.	" 3-4.
Svedjor, lyckor, torp.	" 5-6.
Hävstång använd vid nyodling.	" 7.
Vägförhållanden.	" 8.
Bisysslor vid sidan om jordbruket.	" 9-10.

5371

Svedjebruk.

Meddelaren hade för endast några år sedan inköpt den lilla gården i Holmen, men han hade redan hunnit odla och röja ett par tunnland på sitt gamla sätt nämligen med tillhjälp av svedjning. En metod som nu blivit återupptagen överallt i bygden och som man nu för övrigt kan läsa om i jordbrukstidningar. Med tillhjälp av svedjning hade meddelaren ökat åkerarealen från fem till tjugo tunnland på sitt förra ställe i Barkhult.

Även nu hade meddelaren en svedja där han satt potatis och visade nu huru det tillgick. Med en spade skrapade man ihop askan i en sträng tvärs över stycket vid svedjans ena sida. Sedan måste man vara två vid själva sättningen. En till att gräva i jorden och en till att lägga potatisen allt eftersom grävning fortskred. Potatisen lades i strängen med askan, och jorden grävdes upp vid båda sidor om denna och vältes in över potatisen. Härigenom uppkom en jordvall som benämnes f å l l (er)

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1.

Förfaringssättet kallades "att sätta potatis i fållor". Denna metod kunde emellerid endast användas på mark, som var mindre oländig d.v.s. där som inte fanns för mycket stenar och stubbar. På mark av det senare slaget brukade man sätta potatis i h y p o r (sing. hypa) eller s v e o r (sing. svea) eller som man också sade "gräva hypor" eller sveor.

Den senare benämningen, alltså sveor, är den vanligaste här i orten. Hyporna eller sveorna utgjordes av runda jordhögar som lades upp över ett par tre potatisar och som lågo så tätt som möjligheterna medgävo. Den senare metoden liksom den följande beskrivningen avser äldre tidens svedjebruk. Svedjebruk i denna form bedrevs ända in på 1890-talet.

Sedan potatisen plockats upp på hösten såddes råg. Denna myllades ned med en k r a f s a som utgjordes av en hel okvistad grantopp. Ett par oxar spändes för i toppens lillända och så körde man ikring på svedjan ibland stubbar och stenar. Grantoppen rullade och slängde hit och dit, men gjorde ändå sitt arbete eftersom den hade pinnar runt om.

*Carlson
Fauré
Källby
1936*

5371

*1778. 90 Fauré, Måsson
Ber. från Carl Johansson*

Hägnader kring svedjan. *född 1860.*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

Man använde 2 olika slags hägnader r e s e g å r d eller k r y p p l i n g a g å r d. Den förra, som var av mera stabilt slag uppbyggdes om man ämnade upptaga svedjan till åker, och var därför avsedd att stå så länge som möjligt. Den utgjorde en form av långgärdesgård och var byggd av parvis ställda, omkring 3 alnar långa störrar, s t a v e r, som slogs ner i marken omkring 1 aln. Staverna sammanhölls av enevidjor på vilka lågo 4 till 5 alnar långa, mot marken längssluttande stänger benämnda t r o l (er). Stängerna utgjordes av både kluvet och runt virke blandat om vartannat och lågo mycket tätt. Det gick därför åt massor av trä och det som man fick av obränt sådant från svedjan, räckte inte till utan man måste hugga till hjälp i skoggen runt omkring. Resegården brukade vara 2 alnar hög och var i det närmaste tät som en vägg, så att den utgjorde ett gott hägn både mot får och få och nästan mot folk också.

Krypplingagården utgjorde nämligen en form av korsgårds-

5371

Av 4 till 5 alnar långa slätvuxna enebuskar hade man tillverkat r ä s s l o r att släcka med. Grenarna på buskarna hade "snetts" av så att endast själva toppruskan var kvar. Rässlorna lågo i vatten tills man behövde använda dem. Kring svedjan hade man gjort brandgatan på så sätt att ett 8 till 10 famnar brett bälte runt om ränsats från grenar och ris.

Svedjan påtändes alltid i motvind för att den skulle brinna saktare (?). Risken att elden skulle hoppa över brandgatan till den omgivande skogen var då ej så stor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

5371

Svedjor, lyckor, torp.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

Det hände ibland att svedjorna uppodlades om marken var av lämplig beskaffenhet och ej alltför oländig. En sådan uppodlad och inhägnad svedja kallades en l y c k a. Härvid spelade avståndet från gården ingen roll ty om man sedan fick flera sådana lyckor kunde man upplåta nyttjanderättén av dem till fattiga hemmasöner eller dagsverkare, som önskade bli sin egen. Ersättningen erlades i form av dagsverken till bonden, och brukaren blev på så sätt torpare hos denne. Bygga fick torparen alltid göra själv men han brukade få köpa timret billigt hos ägaren. Det första bebyggandet av lyckan bestod ofta av en i en backsluttning ingrävd jordhydda.

Några sådana torpställen finnas kvar ännu men de äro numera friköpta och så pass uppodlade att de gött föda sin man. De flesta äro emellertid borta och skogen växer nu åter i de forna lyckorna.

5371

gård eller stånggårdsgård. (Uppgifterna något oklara. H.N.),
och var av mera tillfällig karaktär. Den skulle endast "göra
fre" de båda år man hade sveden öppen. Sedan kom det gräs
på svedjan och då fingo kreaturen beta där bäst de ville.
Den uppfördes av långa slanor och med halvbrända grenar, som
staver. Dessa senare sattes fast i marken och slanorna lades i
klyker eller bundos intill staverna med eneyidjor.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
6.

5371

Hävstång använd vid nyodling.

När man odlade upp en svedja eller ett annat stycke skogs-
mark använde man en hävstång av trä en s.k. v å t t (er) till
att bryta upp stubbar och stenar. Hävstången var gjord av ek
eller asp, vilka trädslag voro särskilt lämpliga härtill på grund
av sin starkhet och sin mindre böjlighet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7.

5371

Vägförhållanden.

I dessa bygder fanns ända in till 1880-talet och även senare mycket dåliga vägar. Till många byar fanns det blott vintervägar och på sommaren fick man bära hem det man skulle ha utifrån längs slingrande skogsstigar.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

Källyfö, Hall.

5371

Harald Nilsson

1936.

Bisysslor vid sidan om jordbruk.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

Vid sidan om jordbruket var det tvunget att skaffa sig extra inkomster för att kunna livnära sig. Särskilt gällde detta torpare och bönder med mindre gårdar, men det fanns flera möjligheter att skaffa sig extra inkomster vid sidan om jordbruket. Särskilt för torpare och småbönder med små gårdar var detta nödvändigt för att de skulle kunna livnära sig. Men även hemmasöner på större bondgårdar togo dessa tillfällen i akt.

Bland dessa extra förvärvsmöjligheter märkas i ordningsställandet av svedjor, byggande av gårdsgårdar, r e s e g å r - d a r, huggande av drittelstav slätterarbete och slagtröskning. Den senare bedrevs här under en form som kallades s p a n n - t r ö s k n i n g och som innebar att den som tröskade fick en s p a n n då han tröskat lo. Det gick fyra spannar till en tunna (innan man räknade med spann räknade man med skäppa, som är blott något drygare än ett fot, av vilka det går sex till tunnan).

Vidare kunde man skaffa sig extra förtjänst genom att

5371

dra en n i c k e - s å g. Denna bestod av en sågklinga fästad vid ett stort hjul på så sätt att klingan gick upp och ner. Drivkraften utgjordes i vanliga fall, av vatten men om det var långt till närmaste bäck kunde starka karlar draga hjulet.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
10.